

PERUSTUSLAKIVALIOKUNNALLE 5.2.2015/ HE 294/2014 vp Hallituksen esitys viittomakielilainiksi

Kuurojen Liitto ry on tyytyväinen siihen, että viittomakielisten kielellisistä oikeuksista ollaan laatimassa säädöksiä, ja että säädös koskee sekä suomalaista että suomenruotsalaista viittomakieltä. **Liitto on kuitenkin tyrmistynyt siitä**, että lailla ei olla luomassa uusia oikeuksia, vaan se puitelakimaisesti ainoastaan viittaa viranomaisten jo olemassa oleviin velvoitteisiin – joista osa on todettu heikoiksi. Mielestämme tämä 4 §:ään sisältyvä lähestymistapa väheksyy viittomakielisten kielellisiä oikeuksia eikä 3 §:n epätäsmällinen edistämismääräys riitä poistamaan tätä vaikutelmaa.

Viittomakielestä säännellään perustuslaissa. Lisäksi siitä on keskeisiä määräyksiä YK:n vammaissovitimuksessa. Viittomakielen vahva perus- ja ihmisoikeudellinen asema korostaa sitä, että kyse on yksilön oikeuksista. Tämän vuoksi on selvää, että viittomakieleen liittyvien oikeuksien perusteista on säädettävä lailla. Viittomakielilakiehdotuksen 2 § toteaa, että tarkoituksena on ”edistää viittomakieltä käyttävien kielellisten oikeuksien toteutumista”. Kuurojen Liitto pyytää perustuslakivaliokuntaa arvioimaan, onko *edistämismääräys* riittävä säätämään viittomakielisten oikeuksista ja turvaamaan yksilön oikeudellista asemaa?

Esityksen mukaan ”aineelliset säännökset viittomakieltä käyttävien kielellisistä oikeuksista sisältyisivät edelleen eri hallinnonaloja koskevaan lainsäädäntöön”. Kielilaisissa tulisi säätää keskeisistä viittomakielisten oikeuksista ja se voisi sisältää myös eri hallinnonalojen sääntelyä. Onko tältä osin riittävää, että oikeuksien sääntely jätetään alemman asteisen sääntelyn varaan ilman hallinnonalojen sääntelyä? Käsittäksemme myös PL 80 § 1 mom. edellyttää täsmällisempää sääntelyä.

Viittomakielisten kielellisiä oikeuksia koskeva sääntely on hajallaan erityislainsäädännössä, mutta selkeitä korjausehdotuksia näiden säädösten suhteen ei lakiehdotuksessa kuitenkaan esitetä. Kuurojen Liitto toivoo, että viittomakielen asemasta tehdään perusteellinen valtiosääntöoikeudellinen arvio eduskunnan perustuslakivaliokunnassa.

YKSITYISKOHTAISET KOMMENTIT

Kuurojen Liitto ry vaatii lakiehdotukseen seuraavat lisäykset:

- Kuuroille tai kuulovammaiselle lapselle määritettävä oikeus saada viittomakieli äidinkieleksi**
- Lain valvonta järjestettävä**

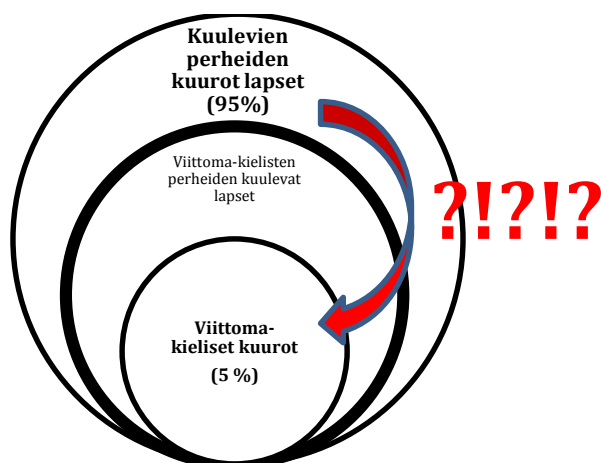
Lisäksi haluamme kiinnittää perustuslakivaliokunnan huomion **viittomakielilain ja erityislainsäädännön välisiin suhteisiin**, erityisesti asiakkaan tai potilaan kielellisiin oikeuksiin sosiaali- ja terveydenhuollossa.

1. Lapsen oikeus saada viittomakieli äidinkieleksi

Viittomakielet ovat maailmassa ainoita kieliä, joita kuuro lapsi ei automaattisesti saa kotiaan, sillä 95 % kuuroista lapsista syntyy kuuleville vanhemmille. Puhuttujen kielten osalta vastaavia säädöksiä ei tarvita: äidinkieli tai useampiakin kieliä omaksutaan automaattisesti kuulon varassa omassa perheessä.

Tällä hetkellä Suomessa kuuroille tai eriasteisesti kuulovammaisille lapsille ei ole määritelty subjektiivista oikeutta saada viittomakieli omaksi kielekseen. Laki vammaisuuden perusteella myönnettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987) antaa mahdollisuuden sopeutumisval-

mennuksena myönnettävän *harkinnanvaraisen* kommunikaatio-opetuksen saamiseen, mutta säädös on heikko ja sen toimeenpanossa on suuria ongelmia. Tällä hetkellä kuuroilta tai vaikeasti kuulovammalaisilta lapsilta jopa kielletään viittomakielen käyttö kuulon kuntoutuksen yhteydessä. Ongelmaa kuvataan hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa, mutta asiaa ei ole sisällytetty pykäliin. Kuurojen Liitto ry:n mielestä tämä ei ole hyväksyttävää. Kuulovammasta johtuvaa tarvetta viittomakielen käyttöön **ei voida** sulkea kielellisten oikeuksien ulkopuolelle silloin, kun kyseessä on kuuro lapsi, joka syntyy ympäristöön, jossa ei osata viittomakieltä. **Kuuroja tai vaikeasti kuulovammaisia lapsia ei saa jättää ilman kieltä. Kuulon tai huulilta lukemisen varassahan he eivät voi omaksua mitään kieltä.**

Vuositasolla uusia perheitä, joissa viittomakielen opetusta tarvitaan, on noin 20. Heille yleensä opetusta kertyy vuoden aikana noin 80–100 tuntia. Kyse ei siis ole taloudellisesti suuresta summasta. – Myöhemmällä iällä kuulonsa menettävillä on käytössään puhuttu suomen tai ruotsin kieli, joten heillä ei ole tarvetta opiskella viittomakieltä eikä kannanottomme siis koske heidän oikeuttaan opetella puheen ymmärtämistä tukevia kommunikaatiomenetelmiä.

Kuurojen lasten mahdollisuudessa saada äidinkieli on kyse myös perus- ja ihmisoikeuksista laajemmassa merkityksessä. Kuurojen yhteisön historia tuntee lukuisia esimerkkejä **pakkosulauttamisesta**: viittomakielen käyttö oli pitkään kielletty jopa kuurojen kouluissa (kielenriisto johti heikkoon luku- ja kirjoitustaitoon), avioliittorajoitukset, pakkosterilisaatiot ym., joita harjoitettiin etenkin **rotuhygienian** kaudella. Nykyisessä kuulon kuntoutuksessa on nähtävissä samoja piirteitä: sisäkorvaistutteen saaneiden lasten **viittomakielen käyttöä rajoitetaan leikkauksen tuloksiin katsomatta**, jolloin lapset jäävät ilman toimivaa kieltä. Noin 1/3 sisäkorvaistutteen saaneista lapsista ei saa laitteesta riittävästi hyötyä suomen tai ruotsin kielen oppimisen tueksi. Mm. Islanti ja Unkari ovat sisällyttäneet lapsen oikeuden viittomakieleen omiin viittomakielen käyttöä koskeviin säädöksiinsä. Tämä perusoikeuskysymys voidaan ratkaista seuraavalla liisäyksellä:

HE	Teema	Perustelut	LISÄYSEHDOTUS
<i>UUSI:</i> 1 § 3 mom.	Kuuroille lapselle oikeus saada viittomakieli <i>omaksi kieleksi</i> .	Nyt kuulon kuntoutuksen fokus vammassa ja viittomakielen käyttö jopa kielletään, jolloin kuulevien vanhempien kuurot lapset jäävät ilman toimivaa kieltä (noin 1/3 sisäkorvaistut-teista ei toimi).	<i>Oikeus saada viittomakieli omaksi kieleksi ja oikeus käyttää sitä tulee turvata jokaiselle, jolla on tarve viittomakielen käyttöön kielenkehityksen varhaisvaiheessa tai myöhemmässä iässä kuurouden, kuulovamman, kuurosokeuden tai muun syyn perusteella.</i> (vrt. Islannin kielilaki.)

2. Viittomakieliasiaien neuvottelukunta valvomaan toimeenpanoa

Sekä oikeusministeriön selvityksissä että viittomakielilakia valmistelleen työryhmän mietinnössä on tullut esiin se, että viittomakielisten kielellisistä oikeuksista säättäminen edellyttää erityisosaamista yli hallinnonalojen rajojen, sillä osa kielellisistä oikeuksista nivoutuu myös vammaisten oikeuksiin (ks. myös YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista). Kuten edellä lasten osalta kävi ilmi, **moniperusteisen syrjinnän** vaara on tällä hetkellä kuurojen yhteisössä arkipäivää. Erityisesti ruotsinkieliseen ympäristöön syntyvien suomenruotsalaisen viittomakielien käyttäjien tilanne on vielä huonompi.

Viranomaisten tietoisuus on kuitenkin vielä heikkoa, joten asiantuntijoista koostuvan laajapohjaisen **viittomakieliasiaien neuvottelukunnan asettaminen** lainsäädännön kehittämisen tueksi on mielestämme välttämätöntä. Uusi yhdenvertaisuuslakikaan ei tuo asiaan riittävää ratkaisua. Lisäksi katsomme, että ilman ko. neuvottelukuntaa viittomakielisten kieli- ja kulttuuri-ryhmä jätetään eriarvoiseen asemaan muihin PL 17.3 §:ssä mainittuihin kieliryhmiin nähden.

HE	Teema	Perustelut	LISÄYSEHDOTUS
3 § 1 mom.	Viranomaisen edistämisvelvoite / <i>valvonta ja seuranta</i>	Viittomakieli on yhteydessä kuurouteen, mikä tekee kielellisistä oikeuksista huomattavan monimutkaisen ilmiön. Asia koskee kaikkia hallinnonaloja, mutta viranomaisten tietoisuus heikkoa eikä sääteley kehity.	<i>Lain toimeenpanoa valvovaksi ja koordinoivaksi toimielimeksi perustetaan viittomakieliasiaien neuvottelukunta.</i> (esim. 4 v)

3. Viittomakielilain ja erityislainsäädännön väliset suhteet

Koska viittomakielilain osalta on päädytty suppean yleislain säätämiseen, jää suuri osa viittomakielisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta erityislainsäädännön varaan. Esimerkiksi oikeusministeriön asettamien työryhmien selvityksissä on jo tunnistettu lukuisia puutteita ja esitetty ongelmiin ratkaisuja, joten erityislainsäädännön kehittäminen tulee käynnistää välittömästi. Erityisen tärkeää on vahvistaa oikeutta **omakielisiin palveluihin**, joita ovat mm. varhaiskasvatus ja perusopetus sekä lukuisat sosiaali- ja terveysalan palvelut (erityisesti haavoittuville ryhmille). Tällä hetkellä sosiaali- ja terveysministeriö (myös viittomakielilain HE:n 4 §) ohjaa voimakkaasti käyttämään tulkkausta, joka tärkeydestään huolimatta on kuitenkin vain vamman perusteella myönnettävä tukitoimi, ei varsinainen kielellinen oikeus.

Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta (133/2010) on toissijainen ja sisältää oletuksen, että oikeus oman kielen käyttämiseen turvataan muualla lainsäädännössä. On kuitenkin huomioitava, että jos kuuron kielitaito viittomakielellä ei ole lapsuuden kieliolojen vuoksi pääsyt kehittymään riittävästi, hän ei saavuta myöskään suomen tai ruotsin kielen kielitaitoa. **Näin ollen hän ei hyödy minkäänlaisesta tulkin käyttämisestä.** Tällainen henkilö jää erilaisten muiden henkilökohtaisen tuen muotojen varaan ja jossain määrin myös syrjäytyy. (Tarkkaan ottaen hän ei myöskään täytä tulkkauspalvelulain 5 § edellytyksiä – puolikielisellä henkilöllä ei ole käytössään toimivaa kieltä tai kommunikointikeinoa eikä hän näin ollen myöskään kykene ilmaisemaan omaa tahtoaan tulkkauksen avulla.)

Erityisen haastavaa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden ja potilaiden osalta on se, että **HE 324/2014 vp sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä jättää viittomakielisten kielelliset oikeudet huomioimatta**. Viittomakielilakiehdotuksen 4 § viittaa nykyisiin asiakas- ja potilaslakeihin, joissa viittomakielisten oikeudet kuitenkin määritellään vain mahdollisuuksien mukaan järjestettävän tulkitsemisen tai tulkkauksen tasoisesti. Uudessa sosiaalihuoltolaissa-kaan kielellisiä oikeuksia ei määritellä täsmällisesti. Kuurojen Liitto on omasta aloitteestaan toimittanut sote-järjestämislaista erillisen lausunnon ja liitteen 5.2.2015 sekä perustuslakivaliokunnalle että sosiaali- ja terveysvaliokunnalle, ja pyytää perustuslakivaliokuntaa arvioimaan, turvaavatko nämä kaksi lakia viittomakielisten kielellisten oikeuksien toteutumisen asianmukaisesti.

Lopuksi

Kuurojen Liitto ry muistuttaa, että viittomakieli liitettiin perustuslain 17 § 3 momenttiin vuonna 1995, tasan 20 vuotta sitten. Parhailtaan on eduskunnan käsittelyssä myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifiointi, ja toivomme että nämä kaksi vahvaa säädöstä riittävät perusteluiksi sille, että viittomakielisten kielelliset oikeudet nyt tosiasiallisesti turvataan.